

738/140 R.
+ 4-2

702

EDIA
Anat? &
Ex dono quorundam Sacer-
dotum Travinien nomine P.
Nuntij Dom. Tramestra

Macerz
pridie Kalendas Sept.

1708

3604

ENCYCLOPÆDIA

SEU

UNIVERSÆ SAPIENTIÆ

THESES.

AUGUSTIS SVB AVSPICIIS

Amplissimi Senatoris

MARCI RVZZINI

Divi Marci Proconsulis

Præstantissimi

NICOLA E NICOLETTA GATTINI

Veritatis ad trutinam publicè propugnandæ

^{ab}
ANNIBALE DASCOLI
NOBILE CORCYRENSE,

^{ac}
MAJESTATIS CÆSAREÆ

Equite Meritissimo

In Serenissima Dominante;

PHILIPPO CAMINITI

MESSANENSI,

Sanctæ Venerandæ de Vanellis Abbate

GATTINI INSTITUTE.

LUGDUNI

Ex Officina Joannis Gregoire in vico Mercatorio sub signo Famæ.
Curante Antonio Bosio in Inclita Venetiarum Vrbe Bibliopæo,
atque Incisore, sub Signo Fidei.

Amplissimo, ac Præstantissimo

SENATORI
MARCO RVZZINI

D. MARCI PROCVRATORI
MERITISSIMO

Eques Annibal Dascoli
Felicitem.

*Promptum est uni-
cuique intelligere,
PROCVRATOR
AMPLISSIME,
quid sit, quod meas Theses tuo
nomini inscribam, quando per
vetustum tuum patrocinium,
vix quemquam ex ijs latere po-
test, cui quacumque tandem
mea familia sit non ignoratur.*

Sed

Sed praeter ceteris id intelligere promptum est tibi quippe consilio alterius causa, haud ita vulgata, qua me ad hoc ipsum impellit, scilicet mearum thesuum novitas, quas novo scis non indigere Patrono. Nullus enim philosophantium Cætus recentibus hisce sæculis ab hominum genere tantum favoris expertus, ac recens; nullus aequè tantum insectationis. Idem philosophandi modus immortaliter collaudatus, idem acerbissime reprehensus. Alii quasi collapsa Sapientia restitutorem liberalius extollunt, eundem alii cœu Christianæ Reipublicæ corruptelam, ac morum pestem execrantur. Ita enim comparatum est mor-

ta-

talium ingenium, ut plerique consuetudinem à natura nihil se iungant, & quod factum antea non est, id omne inficientur, vel fieri posse, vel debere. Quasi verò hac ipsa, quibus nunc venerationem conciliat antiquitas potuerint non aliquando esse nova. Ne ipsa quidem iudicialia leges à Deo posita in veteri testamento retinenda fuerunt consequentibus sæculis. Qua de re quoties cogitatio mihi recurrit, toties in mentem redit, quod olim ab insigni philosopho sapienter dictum audiui: Seniorum quidem consilia, quàm iuniorum prehabenda; ita est inquit: quid tamen? cum ipse mundus consenescat in dies; hoc ipso
ini

iniquissimum erit vetera nostris
anteferre; hoc est iunioris mun-
di sententias revereri, nostri
contemnere, quasi iam senio de-
lirantis. Ità fermè disputabat
ille, nec acutiùs, quàm veriùs.
Maximam cautionem novi-
tati quantumcumque splendi-
da, & pellaci deberi fateamur
omnes. At ubi recentibus thesi-
bus sacri Magistratus Authori-
tas non adversatur, & experien-
tia testificatio favet, in illis por-
rò novitatem, quasi labem argue-
re oculi est, aut invidentia lividi,
aut hebitudine caligantis. His
tamen noster eo haud spectat
animus, ut recentè hanc Philoso-
phiã aliis anteferamus. Sed licet
meritissimò lilia florum principes
sa-

salutaveris; haud tamen prop-
tereà tulipas, et alias novas re-
centium hortorum delicias re-
pudiabis. Ità sanè se res habet
PROCVRATOR AMPLISSI-
ME. Amanissimus experimen-
talis Philosophia est hortus,
quamplurimis utique floribus
semper nituit; at recentium no-
strarum thesium flosculis tuam
gentilitiam interfecere Rosam
si minimè dedignaberis, nemo
cum illis de venustate, atque
odore certabit. Meritò igitur
tibi se sistit mea hac inculta Phi-
losophia, rogans sibi fieri tuarum
copiã Rosarum, harum ope squal-
lori suo occurret, & quantum
nativo spinarum horrore deter-
ret, tantum florum Regina pul-
chri-

chritudine spectatorum oculos
detinebit. Quare noli nisi post-
quam illam coronaveris intueri.
Enimverò spinosi verticis capil-
lamentum fortassè non ferres,
nisi iniectis floribus tegetetur.
Accedit Rosas publica Victoria
esse argumentum; nam si Tre-
jicia potentia lanceas ut flores
habet, Serenissima Dominans
tuas Rosas, validissimas ut lan-
ceas semper adhibuit. Quare
tantò libentius tuam opem im-
ploro, cum idem Patrocinium
exhibeas ad pugnam, pugnaque
auspiciū ad victoriam. Diffi-
cile sanè opus aggredior, sed
mibi difficilius est te Patrono
fortuna diffidere, quàm magni-
tudine operis deterredi. Florum
igi.

igitur Regina bene ominante, in
certamen vocor, cui lemma illud
Cæsareum subscribi potest, Au-
gusta renitet; nam Augustus est
Heros, undè illa publica Fæli-
citati affulget. Augusta benefi-
cia quibus unumquemque com-
plectitur, Augusta Familia cui-
us Heroes omnes unus ille in sin-
gulis Filiis expressit. Unus tot
illustres animas revocavit ad
vitam, atque in eas affatim, tot
hinc inde dispersa decora deri-
vavit. Et huius si quidem lau-
dis PROCURATOR AM-
PLISSIME, quam tibi, ac qua-
tuor Heroibus, præstantissimis
scilicet Filiis tuis ascribo, sup-
petunt mihi, quos proferam te-
stes, non dicam privatos homi-
nes

nes, quales in iudiciis adhiben-
tur, sed Civitates, & Provin-
cias nobiliores, ipsa Christiani
Orbis præstantissima Regna, ad
quæ passim legati destinantur
ex tuis. Hinc meritò Serenissi-
ma Dominans, quæ semper in
more habuit multiplicis Sapien-
tiæ lacte, cives enutrire, quæque
familiaris Patria est eiusmodi
ingeniorum, quæ alibi tanquam
exotica suspiciuntur; cōsuetudi-
ne agnoscit in te, tuorūq; omniū
gravitate, vitæque candore, in
agendi suavitate, ac prudentia
in sermonis tum vi, tum sapien-
tia, in eximia illa Votorum, at-
que affectionum omnium pie-
tate, ac Religione absolutissi-
mum Patrum Patriæ exem-
plar

V N I V E R S Æ S A P I E N T I Æ T H E S E S.

* *
De Scientiis in communi.

I.

Communi Scientiarum divi-
sione rejecta. 1. quia in
diversa abstractione à ma-
teria fundatur. 2. quia as-
serit quod de singularibus non detur
scientia 3. quia insufficiens est, & om-
nes scientias non comprehendit.
4. denique, quia mathematicas di-
sciplinas cum Metaphysica confun-
dit. Rectè asserimus Scientiarū alias
speculativas, alias practicas esse, & has
liquidem mentem ad aliquid ope-
randum instruere, illas verò in con-
templatione sui objecti sistere, atque
pro multiplici diversitate objecti,
A di-

*Communi
Scientiarum
divisio
reijcitur.*

*Alia pro-
ponitur,
& expli-
catur.*

diversas esse censemus. Et cum triplex sit obiectum, corporeum scilicet, in corporeum, & ab utroque abstractum speculativas disciplinas tres esse existimamus. Physicam scilicet, quæ obiectum corporeum contemplatur; naturalem Theologiam, quæ incorporeum intuetur, & Metaphysicam, quæ obiectum ab utroque abstractum rectè speculatur.

II.

*Nova
Artium
Divisio.*

A Rtes cōmodè dividi posse existimamus in Analyticas, Analogicas & Mechanicas. Analyticas abstractorum terminorum analysim adhibere, quales esse Logicam, Ethicam, Algebra, & alias asserere non dubitamus. Analogicas in inveniendis proportionibus in terminis abstractis rotas esse censemus, & tales Musicam esse asserimus, quæ proportionem in sonis, & Architectonicam, quæ eandem proportionem in ædificijs, & munimentis considerat. Mechanicas deniquè or-

ga-

ganorum fabricam instituere experimus ad ingentia pondera movenda, tum in re militari ad tormentorum fabricam, vim, usum; tum in Catoptrica ad conflanda specula, tum in Dioptrica ad perspicilia fabricanda, tum in Perspectiva ad fallentes picturas componendas, & quaslibet iconographias delineandas, tum in Musica ad instrumenta musica facienda.

III.

M Athematicis disciplinis à philosophicis distinctis, quinque agnoscimus in Philosophia partes, Logicam scilicet, Physicam, Theologiam naturalem, Metaphysicam, & Ethicam. Logicam pariter duplicem agnoscimus, Elementarem scilicet, & Analyticam, primamque esse, in qua termini logici citrà omnem demonstrationem breviter definiuntur, dividuntur, explicantur. Analyticam verò esse, quæ logicum demonstrat, atque ostendit Artificium.

*Partes
nova Philo-
sophicæ
disciplina.*

A 2

Phy-

*Phyſices
partitio.*

Phyſicam in duas partes commo-
dè dividi poſſe exiſtimamus.
Primamque obiectum per ſe ſenſibile
conſiderare, hoc eſt motum, ſtatus
corporum ſenſibiles cum qualitatibus
ſenſibilibus. Alteram ſubiectum conſi-
derare, cui ſtatus, vel qualitas ſenſibi-
lis ineſt, quod vel eſt elementum, vel
mixtum, vel corpus vivens. Eam-
dem Matheſi concedere aſſerimus.
primò Aſtronomiam, motuum cæle-
ſtium cauſis dumtaxat remotis. 2. Per-
ſpectivam, Dioptricam, Catoptri-
cam, retentis etiam cauſis reflexio-
num, reſractionum, colorum, rerum
que omnium viſibilium. 3. Muſicam
& alias mechanicas, ea dumtaxat
lege, ut phyſicorum effectuum ſiqui-
ſunt, in illis explicet cauſas. 4. Nauticam
magnetis uſum relinquere, Bellicam
tormentorum vires; dum illas ipſe
demonſtrat. Pyrologiæ ignium arte
factorum ludum, fontium Hydrau-
licæ

licæ, organorum Pneumaticæ; dum-
modo ipſa demonſtrationum lucro
gaudeat. 5. Arti medicæ humani cor-
poris curam, morborum ſigna, ſym-
ptomata, periodos, remediorum ſyl-
vam, dum eorum omnium cauſas ex-
plicat. 6. Denique chymicæ mixto-
rum reſolutiones, uſtiones, ſublima-
tiones, diſtillationes, ſalvis tamen
cauſis phyſicis; plurima deniquè cæ-
teris artibus permittit; ſalvis ſemper
ſuarum demonſtrationum iure.

V.

Naturalem Theologiam, catan-
tum de Deò, Angelis, & Ani-
ma hominis ſeparata demonſtranda
ſuſcipere aſſerimus, quæ humana ra-
tio ſui juris facit; hinc multa ab ea
ſacris Theologis relinqui, ut de Tri-
nitate, Prædeſtinatione &c. Quæ om-
nia Divinus Arcopagita ad tres rede-
git Hierarchias, ſcilicet ſupercœle-
ſtem, cœleſtem, & ſubcœleſtem.
Divus Auguſtinus ad res credendas,

*Quid
Theolo-
gia narra-
talis?*

A 3

ſpe.

ſperandas, & amandas. Magiſter verò ſententiarum ad res, & ſigna, & res ſubdiviſit in eas, quibus utimur, & in eas, quibus fruimur. Angelicus denique Doctor mirabilem methodum, quam ferè Theologi omnes ſequuntur, adinvenit. Nos autem, ut aliquid etiam novi quo ad has ſupernaturales quæſtiones attinet in Rempublicam litterariam afferamus, cenſemus per varias Reſpublicas ſacras à Deo inſtitutas plauſibiliorē poſſe tradi theologizandi methodum, ea qua uſque adeò Doctores ſunt uſi, quarum omnium de ſupernaturalibus, ac divinis earumdem Rerum publicarum inſtrumentis gratiæ, & gloriæ definitiones reſcientes, optimè definiſſe putamus, ſi dicatur Sacramentum in genere eſſe *Symbolum legitimum Reſpublicæ humanæ ſacra-
designativum pro ea, designatione do-
nativa gratiæ ex opere operato, Chriſti
paſcentis cū homine per homines modo
humano.*

Methodus
plauſibi-
lior pro-
ponitur.

Recens
Sacramen-
ti in gene-
re defini-
tio.

Me-

VI.

Metaphyſicam duplicem eſſe cenſemus, Elementarem ſ. & Demonstrativam, illamque haud demonſtrare, ſed tantum rationes univerſales abſtractas à corporeo, & incorporeo definire, dividere, & explicare ſuſtinemus. Demonstrativam verò earum affectiones demonſtrare, eaſque eſſe rationes obiectivi univerſalis, entis, ſubſtantię, accidentis, reſpectus, qualitatis, cauſæ, actionis, loci, temporis, motus, extensionis, oppoſitionis, aſſerere non dubitamus. Cenſemus pariter eandem Metaphyſicam quantitatis rationes Geometriæ, & Arithmeticæ permittere, rationem verò qualitatis Phyſicę, in eo ſcilicet tractatu, in quo de qualitativis ſenſibilibus, earumque affectionibus agit.

Metaphy-
ſics parti-
tio.

VII

Pro certo habemus Ethicam duplicem eſſe, Elementarem ſ. & Moralem.

Moralis
distribu-
tio.

A 4 &

& Analyticam, illamque terminos ethicos, eorumque affectiones, ut hominis finem, actionem humanam voluntarii, ac liberi, boni, mali, turpis, honesti, finis, medii, virtutis, vitii, passionis rationes explicare. Analyticam verò asserimus novam esse scientiam, novumque artificium demonstrare; scilicet primò consequentia moralis, 2. habenda sui, & aliorum cognitionis. 3. coniecturarum. 4. electionis, intentionis, applicationis, determinationis. 5. usus bonorum, & malorum. 6. virtutum, & vitiorum. 7. conversationis, recreationis, negotiationis, persuasionis. 8. rei Oeconomicae. 9. Politicæ, & Reipublicæ civilis. 10. Militiæ. 11. Monarchiæ, Aristocratia, & Democratia. 12. Principis educandi artificium.

VII.

Prima Mathematicos diuiso. **M**athematicas disciplinas optimè dividi posse existimamus in puras, & non puras; illas ab omni materia

teria abstractas, ut sunt Geometria, & Arithmetica; has cum aliqua materia coniunctas esse existimamus; atque à Geometria extensionis continuæ demonstrari constructiones, mensuras, proportiones, divisiones, additiones, aliasque ejusmodi quantitatis affectiones; ab Arithmetica verò eadem numerorum passionis.

IX.

Geometriam commodè in tres partes dividi posse arbitramur, scilicet, in Elementarem, Trigonometriam, & Stereometriam. Elementaris Euclidis elementa complectitur, quibus addi possunt quædam constructiones in polygonis, sectiones in angulis, proportiones in lineis. Trigonometria ea omnia considerat, quæ ad planorum dimensionem pertinent, angulorum cognitionem, laterum explorationem, arearum capacitatem, quorum omnium partitionem, proportionem, & comparisonem ex da-

Geometria quod simplex?

Quid Elementaris?

Quid Trigonometria?

Quid de
neg. Sta
reometria

to quocumque demonstrat; tum in planis rectilineis, tum in curvilineis, tum in mixtis. Stereometria circa solida versatur in cubis, polyedris, sphaeris, cylindris, conis, sed præsertim circa elementa conica, ex quibus varias sectionum conicarum affectiones, proportionales, descriptiones, dimensiones demonstrat.

X.

Quid, &
quorum
plex
Arithme
tica?
Quid
Elementaris?

Quid
Analogica?

Quid
Logistica?
Quid Fi
gurata?

Arithmetica quinquè habere partes putamus, Elementarè scilicet, Analogicam, Logisticam, Figuratam, & Analyticam. Elementaris tradit praxes, & demonstrationes quatuor operationum Cardinalium, tum in numeris integris; tum in fractis, quibus addimus reductiones. Analogica demonstrat regulas proportionum, societatum, alligationum, positionum, & progressionum. Logistica tractat de sinibus tangentibus, secantibus, logarithmis, docetque tabularum praxim, & usum. Figurata est

Quid
Analyti
ca, et eius
partes
Zeteticæ,
Poristicæ,
& Exege
ticæ?

est de analysi, & genesi polygonorum, & potestatum scilicet in numeris integris, fractis, & surdis. Analytica vulgò dividitur in Zeteticam, Poristicam, & Exegeticam. Prima invenit proportionales quæsitæ quantitatibus cum datis. Secunda proportionum inventarum veritatem demonstrat. Tertia ex his quæsitam exhibet quantitatem, & id primò in lateribus, 2. in quadratis, 3. in cubis, & hoc sive arithmetice, hoc est in numeris cum quæritur numerus, vel geometricè, hoc est in magnitudine, & quantitate continua, si quæstio de illa fuerit instituta.

XI.

Pratèr duas præmissas puras duntaxat. Matheseos partes, duas esse eiusdem nominis non puras arbitramur, Geometriam scilicet practicam, seu Mechanicam, vel Organicam, & Arithmericam supputatricem. Illa variis organis adhibitis, quarum

Impura
Matheseos
partes.

ulum,

usum, & fabricam docet, metitur lineas horizontales, verticales inclinatas. Item plana, & areas, quarum iconographiam describit, angulos, & latera definit; denique solida etiam metitur organorum opera. Supputatrix verò vel in pecuniis, mensuris, ponderibus versatur, & vocatur Logistica civilis, vel in fractionibus astronomicis, & vocatur Astronomia, vel in construendis aciebus, & vocatur Militaris.

XII.

Mixta
Mathe-
seos distri-
buitio.

Astrono-
mie par-
tes expo-
nuntur.

Quid
Theorica?

Essē alias Matheseos mixtæ partes asserimus, Astronomiam scilicet, Opticam, & Musicam. Astronomiam quinque habere partes arbitramur, & eas esse Theoricam, Geographiam, Organicam, Canonicam, Gnomonicam. Theorica supposito duplici principiorum genere, quorum primum tum à Geometria, tum ab Arithmetica mutuatur; secundum verò à præteritis observationibus con-

struit

struit Mundi sistema, & theorias planetarum tum communes, tum proprias demonstrat. Geographia describit in plano orbium cœlestium affectiones, .s. ascensiones, latitudines, themata, &c. Organica observat cœlestium motuum periodos, corporum loca, distantias, vel in Cœlo opera organi, vel in ipso organo. Docet etiam modum, usum, fabricam organorum astronomicorum, ut Sphæræ, Astrolabii &c. Canonica supputat Cœlestes motus, tabulas condit, & Ephemerides; Eclipses prædicit, & tempora statuit. Gnomonica denique sectiones orbium cœlestium in planis oppositis demonstrat. Iudiciariam, & Divinatricem omittimus, quam penitus inanem quo ad nostram attinet libertatem censemus.

XIII.

Opticam tres habere partes statuimus, scilicet Perspectivam, que

Quid
Geographia?

Quid Or-
ganica?

Quid Ca-
nonica?

Quid de-
niq; Gno-
monica?

Quid Op-
tica sit, et
eius par-

tes 2 Per-
ſpectiva
ſ. Catop-
trica, &
Dioptri-
ca 2

quæ radium directum. Catoptricam, quæ reflexum, & Dioptricam, quæ refractum conſiderat. Hinc etiam quantum ad ſe attinet agere putamus de ſpeculis, & vitris planis, convexis, concavis, uſtoriis, &c.

XIV.

Quæ Sci-
entia Sta-
tica ſit
exponi-
tur.

Eſt &
alia bu-
us ſcien-
tia pars
adhuc in-
nomina-
ta.

Quid ſit
Hydrau-
lica?

Quid Py-
roſtatica?

STaticam ſcientiam eſſe motus localis aſſerimus. Huic novæ partes accedere poſſunt, puta de proportionibus motus naturalis, violenti, mixti, ac de lineis motus. Sicuti pariter Mechanicam contemplari decernimus tractionem, elevationem, impuſſionem, librationem, proiectiones, pondus gravium, &c. Eſt & alia pars, quæ adhuc nomine caret, & motum illum ab ea conſiderari aſſerimus, qui oritur à corporum compreſſione, vel dilatione, qui ſit vel in aquis, & eſt Hydraulica, quæ etiam conſiderat modum, quo corpora, vel merguntur in aquis, vel innatant. Addimus Pyroſtaticam, quæ motum ignis,

& Pne-
matica 2

ignis, & Pneumaticam, quæ motum aeris conſiderat, & has maiori ex parte ad Phyſicam pertinere cenſemus.

XV.

Muſicam ſcientiam eſſe ſoni numeroſi aſſerere nō dubitamus, eamque, vel Vocalem, vel Inſtrumentariam eſſe. Addimus Echo- metriam, quæ ſonum reflexum conſiderat. Cæterum, ſi habeatur ratio proportionum, Muſicam ad Analogicas partes; ſi combinationis terminorum abſtractorum ad Analyticas. Denique ſi fabricæ, uſus, & figuræ inſtrumentorum, ad Mechanicam pertinere arbitramur.

XVI.

PRæter has omnes ſcientias, ac diſciplinas, aliasque aut ex primariis dependentes, aut independentes, quas dari cum Dogmaticis contraſcepticos, & Acatalepticos ſtatuiamus. Inter Naturalem Philoſophiam, & Theologiam Supernaturalem, Aliam

novam

Muſica
quid ſit,
eiſque
partes ex-
ponuntur.

Alia No-
va exco-
gitatur
ſcientia
Sacra Phi-
loſophia
dicta à
Sacra Do-
ctrina, &
Theologia
naturalis
proſus di-
ſtincta.

novam Scientiam, à Theologia purè naturali distinctam dari censemus, eamque sacram Philosophiam optimè appellari posse existimamus. Hanc enim licèt alii extensionem Philosophiæ Naturalis appellent, putamus propriè novam Scientiam esse, applicatam licèt ad ea physicè explicanda, quæ vel de Deo ipso secundum se, vel de Dei operibus, atque beneficiis, eorumque modis humana ratio utcumque attingit, vel Christiana docet Fides. Eapropter Theologia Naturalis minimè dicitur; hæc enim de divinis nihil ex revelatione deducit. Neque Sacra Doctrina; quia hæc non est argumētativa ex proprio instituto, sed ex principiis revelatis. Hæc verò nova Scientia indifferenter utraque principia adhibet, sed præcipuè naturaliter nota; quæ verò pure supernaturalia sunt, vel propriè non considerat, vel supponit; dum interim ex eis aliquid ulterius, maximè

mè verò quidquid ad eorum physicos essendi modos pertinet, deducet per naturalia principia.

XVII.

Quadruplicem igitur dari Theologiam censemus; purè .i. Naturalem, Supernaturalem, seu Positivam aliam, & Tertiam Mixtam. Et hanc duplicem esse asserimus. Nam prima siquidem sic mediat inter puras, ut propius ad supernaturalem accedat; & vulgò Scholastica dicitur. Secunda verò sic mediat ut maximam habeat affinitatem cum purè naturali, quamvis avidè, ac religiosè quærat consortium purè supernaturalis. Optimè igitur definiri posse arbitramur. *Scientiā de Deo, & rebus divinis discursivam ex principiis præsertim naturaliter notis, quāquam simul accersitis ijs, quæ revelatione constant.* Hæc licèt ea non attingat, quæ nullo modo subsunt luminis naturali, habet tamen sua prin-

B

cipia

Quadruplex sit Scientia Theologica explicatur.

Sacra Philosophia definitio excogitatur.

cipia naturalia, & supernaturalia, quæ non supponit, sed probat, alia ex aliis contra Hæreticos; Gentilium argumenta dissolvit, ac eis evidenter ostendit debitum, & necessitatem credendi.

XVIII.

Qua Scientia aliter subalternetur, & Regula universalis traduntur ad dignoscendam quilibet subalternationem.

Illam Scientiam alteri subalternari putamus, quæ ab illa aliquo modo dependet, quod tribus modis fieri posse censemus. Primo .i. si finis subalternatæ ex natura sua tendat, & spectet ad finem subalternantis, sic equestris finem ad finem Polemicæ, & finem huius ad finem Politicæ pertinere arbitramur: Secundò si subalternata supponat principia, quæ jam subalternans demonstravit; sic Astronomia utitur quibusdam theorematis tanquam principiis à Geometria demonstratis. Tertiò si subiectum subalternatæ contineatur in subiecto subalternantis, tanquam inferius in superiori, vel tanquam

pars

pars in toto, sic subiectum Musicæ continetur in subiecto Physicæ.

XIX.

Hinc rectè inferimus primò omnes Scientias subalternari Metaphysicæ, tum quia suggerit omnibus principium illud universalissimum; *Contradictoria non possunt esse simul*; tum quia nullum est obiectum alterius scientiæ, quod sub ratione obiectiva, vel universalis, vel entis, vel relationis &c. non contineatur.

XX.

Inferimus secundò Logicam aliquo modo subalternari aliis Scientiis, quippè Logicæ finem ad alias Scientias acquirendas pertinere censemus; ex quo patet Logicam aliquo modo propter alias Scientias esse institutam.

XXI.

Inferimus tertiò alias scientias subalternari aliquo modo Logicæ; nõ quidem vel ratione finis, vel ratio-

B 2 ne

Ex prædictis subalternationis regulis deductiones quamplures.

ne principiorum, sed ratione subiecti; quippè subjectum aliarum Scientiarum subest aliquo modo terminis logicis, nam continetur sub maiori extremo, medio consequente, antecedente, &c.

XXII.

INferimus quartò Logicam, & Ethicam subordinari aliquo modo Physicæ non ratione subiecti, vel principiorum, sed ratione finis; quippè finis Logicæ est recta institutio humanæ mentis ad rectam rationationem; & Ethicæ ad rectum humanarum actionum exercitium, atque tam actus intellectus, quam humani pertinent ad Physicam. Addimus eandem dispositionem, quæ in terminis abstractis demonstratur, posse inesse terminis certis in operatione tum mentis, tum voluntatis.

XXIII.

INferimus quintò Naturalem Theologiam, ac Sacram Philosophiam sub-

subalternari aliquo modo Physicæ; quin scilicet res incorporeas demonstrare non possumus, nisi per analogiam ad corporeas.

XXIV.

INferimus sextò Logicam, & Ethicam subordinari Arithmeticæ; Nemo enim illas combinationes analyticas posset invenire sine Arithmeticæ opera.

XXV.

INferimus septimò Physicam subalternari Geometriæ, & Arithmeticæ, quippè nullus est ferè Tractatus in Physica, in quo proportionibus geometricæ, & progressionibus arithmeticæ non valeant.

XXVI.

INferimus octavò Astronomiam, & Staticam Geometriæ, & Arithmeticæ; Opticam Geometriæ, Musicam Arithmeticæ subalternari ratione principiorum; Physicæ verò ratione subiecti.

INferimus nonò in eadem Scientia posteriores partes subalternari primis; tum ratione principiorum ut in Geometria, quippè prima theorematum sunt principia, per quæ alia demonstrantur, tum ratione subiecti, ut in Physica, quippè aurum subest mixto in communi, & mixtum corpori.

XXVIII.

INferimus decimò posse acciderè, ut duæ Scientiæ sibi invicem subalternentur sub diversa ratione. Ut Scientia Syllogismi categorici subordinatur Scientiæ Artificij consequentiæ ratione principiorum, & hæc illi ratione finis.

XXIX.

INferimus undecimo Artem Medicam subordinari Physicæ, Nauticam Physicæ, & Astronomiæ, Rhetoricam Dialecticæ, & Ethicæ, Jurisprudentiam Ethicæ, Picturam, & Sta-

Statuariam Perspectivæ, Militarem Staticæ, & Arithmeticæ.

XXX.

INferimus duodecimò & ultimò ex legibus, & regulis infallibilibus subalternationis Scientiam subalternam veram esse Scientiam, quia demonstrat mediatè saltem ex primis, & immediatis. Eamdemque duabus aliis, immò, & tribus subordinari posse statuimus, ut patet in Musica, quæ subordinatur Physicæ ratione subiecti, Arithmeticæ ratione principiorum, & demum Ethicæ ratione finis.

XXXI.

Virtutem optime definiri posse putamus, si dicatur cum Philolopho: *Perfecti ad optimum esse dispositionem; aut quæ bonum facit habentem; & opus eius bonum reddit.* eamque meritò dividi in Intellectualem, & Moralem; illiusque divisionem in Intellectum, Scientiam, Sa-

Virtutis definitio, ac divisio exponitur

pientiam, Prudentiam, & Artem optimam esse dicimus, & adæquatam. Nam Virtus Intellectus, vel est Intellectus speculativi, vel practici; si speculativi, vel considerat solum veritates per se notas, vel solum per se non notas, ordinans omnes veritates ad Supremam, & Infallibilem Veritatem; Si primum est Intellectus, Si secundum est Scientia, Si tertium est Sapiencia, Si verò sit virtus Intellectus practici, vel dirigit veritates practicas ad ultimum finem & est Prudentia, vel ad finem non ultimum & est Ars.

XXXII.

Scepticos negantes evidentiam, ac probabilitatem planè omnem præterquam super affectionibus, quas Anima experitur in præsens, atque adeò negantes discerniculum quodlibet inter verum, & falsum, ac proinde inter bona, & mala sibi metipsis repugnare censemus. Censemus

Scepticos
sibi repugnare
probatum.

Sensus
hanc
errare
posse
ostenditur.

femus pariter sensus nullo modo per se errare posse, ex vera tamen sensus relatione accipere aliquando Intellectum occasionem errandi. Hanc esse expressam D. Augustini mentem ex lib. 3. c. 10. contra Academicos manifestè deducimus.

XXXIII.

Asserimus etiam aliquas enunciationes suo pte ingenio patere: neque Dogmaticorum esse eas evincere, sed tantum defendere; Non tamen sufficere ad ratiocinandum, quasi conclusionum præmissa capita initia illa Aristotelica quodlibet vel est, vel non est. Non potest idem simul esse, & non esse. Et multò minus conducere putamus ad prædictum ratiocinandi effectum principia Carthesiana: Cogito ergò existo. Quidquid apparet in clara, & distincta idea alicuius rei potest citrà erroris periculum predicari de illa re. Nullam etenim putamus esse Scientiam

Aristotelica prima
cipia prioris
ad rationum
insufficiencia.

Multò
magis
Carthesiana.

tiam, in qua talia principia non se ostendunt prorsus deficientia, & inutilia.

XXXIV.

Alia no-
va Logica
excogita-
tur.

SEx igitur omninò putamus esse axiomata, quæ nec probari per aliquid se perspectius possint, & unicuique hominum, ac fermè etiam belluarum suoptè ingenio constare. Eademque necessaria esse censemus, atque idonea, quibuscumque argumentationibus, qua physicis, quæ moralibus.

Sex præ-
dicta no-
va Logica
principia
exponuntur.

Primum ex eiusmodi axiomatibus censemus esse: Nil novum oritur ex seipso, sed ab alia quapiam causa produci.

Alterum. Ab eadem planè causa (volendi facultate excepta) produci nequeunt nova effectuum genera.

Tertium. Si postquam extitit quædam certa res, certam aliam oriri semper videmus, illam huius fuisse causam naturaliter censemus.

Quar-

Quartum. Proximæ causæ præter volendi facultatem, ex diuturno, ac semper simili experimento manere vidimus, quoddam certum effectuum genus, eiusdem generis effecta dabunt etiam in posterum, modo nil novum ponatur, nisi alius locus, & aliud tempus.

Quintum intrà morales, ut aiunt, evidentie fines concluditur, & est huiusmodi. Illud effectuum agmen, quod antehac à certa quapiam specie propin quarum causarum dumtaxat prodire vidimus, in posterum quoque ab eiusmodi causis dumtaxat prodibit.

Sextum denique principium sola pariter evidentia morali contentum, & cui omnis actuosa ratiocinatio innititur est: Plerumque id ipsum causæ in posterum efficient, atque in presentia efficiunt, quod plerumque ab iisdem, vel à maxime similibus causis antehac effectum novimus.

Huic

Huic ſexto generali præjudicio addere communiter homines cenſemus, Natura ſuadente in ſingulis eventibus peculiarem quamdam perſuaſionem, ex qua tota probabilitas emergit, & quæ fallax utique, ſed plerumquæ vera eſt. Nimirum, *In hoc ancipiti eventu id contingit, quod in ſimilibus circumſtantiis, plerumquæ contingere conſuevit.* Quæ morales ratiocinationes ut utiles dicantur ſatis eſt, ſi plerumquæ ſint veræ; ideò prudenter adherent communi exiſtimationi, quippè quæ plerumquæ eſt vera.

XXXV.

Scientia quid ſit, & quomodo plex
Scientiam nihil aliud eſſe ſtatui-
 mus, niſi demonſtrationis con-
 cluſionem, quæ vel ut objectiva, vel
 ut formalis conſideratur. Objectiva
 prædicati, & ſubjecti complexio eſt
 ex principiis tamen certis, & eviden-
 tibus. Formalis actus eſt Intellectus
 qui circà tale obiectum verſari po-
 teſt.

teſt. Unus ſiquidem eadem unitate
 logica, ac ipſum obiectum, plures
 quippè ſunt, vel poſſunt eſſe actus
 ſimiles, ſicuti & ſimilia obiecta.

XXXVI.

Cenſemus igitur omnium theo-
 rematum collectionem, quæ
 vel in eodem fine, vel in eodem
 genere proximo conveniunt unam
 dici Scientiam, unam ſcilicet uni-
 tate Methodices, Ordinis, vel Do-
 ctrinæ. Hinc omnia theoremata geo-
 metrica unam facere claſſem puta-
 mus, quia conveniunt in communi,
 & proximo genere quantitatis conti-
 nuæ abſtractæ, quippè in quolibet
 theoremate demonſtratur aliqua pro-
 prietas quantitatis abſtractæ. Sic pa-
 riter omnia theoremata Logicæ Ana-
 lyticæ in eodem fine convenire pu-
 tamus, qui eſt recta mentis humanæ
 inſtitutio ad rectè ratiocinandum,
 idem de Ethica, Phyſica, & aliis ſci-
 entiis ſentimus.

*Quid ſit
 Scientiâ
 eſſe unam
 dilucidè
 explica-
 tury.*

Ina-

XXXVII.

*In unitas
questio-
nis illius:
an omnes
Scientia
sint una
scientia
ostenditur.*

INanem igitur prorsus putamus questionem illam in quibusdam philosophis Duce Pico Mirandulano excogitatam, An scilicet omnium Scientiarum collectio una dici Scientia possit. Quis enim sanæ mentis Philosophus negare potest esse unitam omnium Scientiarum Collectionem, quæ tamen ordinis gratia in certas classes distribuuntur, quæ sanæ distributio ab institutione petenda, haud sinè aliquo rationis momento, cum tamen nunquam usus obtineat, ut omnes Scientiæ una Scientia dicantur.

XXXVIII.

*Quid Sa-
pientia sit
explica-
tur.*

Sapientia ex habitibus omnium Scientiarum conflata, quam alii eo quia mentem à rebus creatis avocet, mortem, hoc est animi à caducis rebus separationem. Alii eiusdem Medicinam, & Similitudinem cum Deo; Alii humanarum, atque divi-

na-

narum Scientiam dixere, causam efficientem primam agnoscimus Sapientiam. Eandemq; mystici serpentis deceptione haud obstante, Primo Parenti fuisse infusam asserimus. Materialem verò causam res omnes naturali lumine cognoscibiles. Finalem deniq; in naturali Beatitudine positas esse putamus, quam in ignavia à potentia intellectiva, & malitiæ à volitiva expulsionem consistere censemus.

XXXIX.

Prudentiam asserimus à Scientia morali differre uti Practica à Theorica. Et licet Artes plures esse fateamur. Prudentiam tamen non nisi unicam, ac Principem omnium artium affirmamus. Ex Artibus autem supra recensitis alia activas arbitramur, quæ immanentes ordinant operationes. Alias factivas, quæ dirigunt transeuntes. Et quia inter operationes immanentes præcipui sunt

*Prudentia
quomodo
differat à
Morali
exponi-
tur.*

sunt actus Rationis, & eorum ſigna, idè inter artes activas præcipuas rationales eſſe aſſerimus, à quibus actus rationis, & eorum ſigna ordinari ſtatui-
mus.

XL.

*Artium
rationa-
lium de-
ſinitio, &
diſſiſſo, et
primò
quid ſit
Logica?*

Rationaliũ Facultatum Logica eſſe primam fatemur, quæ habet pro fine, ut termini abſtracti benè diſponantur; adeoque terminos abſtractos ut Materiam, & diſpoſitionem, ut Formam conſiderat.

*Quid ſit
Poetica?*

Secundam eſſe Poeticam, quæ habet pro fine, ut inveniantur, ac fingantur actiones mirabiles ſimiles veris, & ipſarum imitativæ, ac explicentur oratione metrica, & apte ad delectandum præſertim per admirationem,

*Quid ſit
Rethori-
ca?*

Tertiam eſſe Rethoricam, quæ habet pro fine, ut rationes ad perſuadendum aptè inveniantur, & oratione, atque actione ad eum finem accommodata explicentur.

Quar-

Quartam eſſe Humanitatem, quæ *Quid ſit
Humanitas?* eſt quamplurimum liberalium exerci-
tationum Peritia ad litterariæ vitæ uſum concernentium.

Quintam denique eſſe Gramma-*Quid ſit
Gramma-
tica, &
quæ eius
partes?* ticam, quæ habet pro fine, ut quæ cognoscimus, poſſimus congruè per voces exprimere; idèque circa rationis ſigna verſatur, tradens congruæ locutionis præcepta, ac conſtat quatuor difficillimis partibus; Orthographia ſcilicet, Proſodia omnium ſyllabarum, Ethymologia omnium dictionum, & Syntaxi omnium partium Orationis.

XLI.

Præter Artes activas rationales, *Artium
irrationa-
lium di-
ſſiſſo.* dari etiam activas non rationales, & etiam factivas, ex quibus quædam imitativas, quædam non imitativas agnoscimus; ac imitativas ſiquidem non deſervire vitæ neceſſitatibus, ſed ſolùm delectationi. Non imitativas verò habere

C

pro

pro ſine varia opificia, vel neceſſaria ad vitam, vel utilia ad delectationem cenſemus. Videntur autem omnes poſſe reduci ad ſeptem, quæ Mechanicæ vocantur, eo quod per machinas exercentur, & ſunt Lanificium, Militia, Navigatio, Agricultura, Medicatio, Venatio, & Ars Fabrilis, quavis earum aliquas ſaltem inadæquatè inter Artes non ſerviles, ſed nobiles recensendas putemus.

XLII.

Regula
ſcilicet ad
decernen-
dam Ar-
tium no-
bilitatem

AD Artium nobilitatem cognoscendam, tres eſſe præcipuas regulas arbitramur. Primam Artes quæ per animæ potentias exercentur, ijs præſtare, quæ corporis viribus exequuntur. Secundam, quæ imperant illis præſtantes eſſe, quæ parent. Tertiam, quæ corpus fœdant eſſe ignobiliores illis, quæ non fœdant. Hinc inter practicas facultates inferimus præſtantiffimam eſſe Moralem, illam præcipuè, quæ debet

re-

reſidere in Principe Supremo.

XLIII.

INter Scientias pariter plures ordines inſtitui poſſe putamus. Qua criterio dignoſci poſſit Scientiarum dignitas. Primum ſiquidem eſſe dignitatis, Secundum dependentiæ. Tertium doctrinæ. Quartum facilitatis. Quintum denique prioritatis. Dignitatis ordo ille cenſetur, quo unius Scientiæ dignitas cum dignitate, & nobilitate alterius comparatur, quæ dignitas certè ex multiplici capite oriri poteſt. Primò ex dignitate obiecti. Secundò ex dignitate finis. Tertiò ex dignitate principiorum. Quartò ex maiori certitudinis, & evidentia gradu. Si conſideretur dignitas obiecti, haud dubiè Theologia naturalis eſt nobiliſſima, cui ſuccedit Phyſica, quæ de homine tractat, tum ipſa Metaphyſica, quæ de attributis abſtractis, ſub qua ut diximus, Mathematicæ puræ continentur.

C 2

Por-

Quæ Ar-
tium di-
gnior ra-
tione ob-
iecti.

PORRò inter Artes ratione objecti censemus Ethicam esse Logica nobiliorem; nam termini Ethices abstracti præstant Logicis. An verò Geometria præstet Arithmeticæ ratione objecti affirmaret aliquis, quip- pè ratio numeri abstractior est, & purior ratione quantitatis si confide- retur dignitas finis. Idem dicendum esse putamus de Scientiis speculati- vis, quod dictum est de dignitate objecti, in illis quippè idem est ob- iectum, ac finis. At pro practicis, ut supra innuimus, haud dubiè, quòd finis Ethicæ est nobilissimus, scilicet recta hominis institutio in ordine ad Fœlicitatem.

XLV.

HUic porrò succedere censemus Logicam, cuius finis est rectamentis humanæ institutio ad rectè ratiocinandum; tùm deinde finis Analytices, hoc est recta me-
tis

etis humanæ Institutio ad solvendum omne problema Mathematicum. Quo ad alias Artes spectant, haud dubiè fines illarum comparari de- bent, vel ratione iucunditatis, in qua nulli cedit Musica, vel ratione commodi, in qua reliquis, iure præferri debet Mechanica, vel ratio- ne admirationis, simul, & iucundi- tatis, in qua reliquis præest Optica.

XLVI.

SI consideretur principiorum dignitas, haud dubiè putamus, principia universaliora esse nobilio- ra. Hinc Metaphysica ex hoc ca- pite est omnium nobilissima, quia Scientiis omnibus suggerit princi- pium illud universalissimum: *Con- tradictoria non possunt esse simul*. Hinc quoque Geometria, & Arith- metica, quæ principia commodant aliis Matheseos partibus, vel eo sal- tem nobiliores censeri debent.

Quæ Sci-
entiarum
dignior
ratione
principio-
rum.

Quæ Sci-
entiarum
dignior
ratione
certitudi-
nis.

DEnique si consideretur dignitas certitudinis, & evidentiæ, Mathematicas puras, Logicam etiam, & Methaphysicam primum dignitatis gradum obtinere censemus. Astronomiam, Opticam, Musicam, & Mechanicam secundum, Physicam habere tertium; quartum Theologiam naturalem, & Ethicam denique quintum. Esse tamen in Physica arbitramur aliquas demonstrationes, quæ genericam habeant certitudinem; itemque in Theologia naturali, & Ethica. Inter omnes demonstrationes autem nullam menti humanæ gratiorem accidere posse putamus ea, quæ ex objecto evidenter cognito demonstramus evidenter existentiam cognitionis, ex hac existentia cognoscentis; & ex existentia cognoscentis Supremi Numinis existentiam.

Obiecti
cuiuscumque
Sci-
entia condi-
tiones ex-
plicantur

Obiecti conditiones in qualibet Scientia plures esse censemus. Prima est ut sit certum, nam cum Scientia sit cognitio certa debet esse alicuius, quod tale sit, ut aliud esse non possit. Secunda ut sit evidens, idest ut distinctè, & clarè cognosci possit, cum Scientia non tantum sit cognitio certa, sed etiam evidens, ergo alicuius non modò certi, sed evidenter. Tertia ut sit æternum, idest, ut etiam si ab æterno aliquis hominis Intellectus tunc temporis extitisset, probè sciri ab eo, & intelligi potuisset. Quarta ut sit Incorruptum, hoc est ut omni tempore idem semper cognoscatur. Quinta ut sit Universale, quæ conditio licet ferè omnibus objectis competat; non tamen omnibus absolutè ut supra notavimus. Sexta ut sit Verum; Nam Scientia est cognitio vera; igitur alicuius veri. Septima ut sit Ne-

cessarium, quippè est Scientia obiecti, quod aliud esse non potest ab eo, quod scitur esse, alioquin non esset certum, igitur est necessarium. Octava, ut sit demonstrabile, quippè sciri est certè, & evidenter ex alio cognosci, igitur demonstrari. Nona denique est, ut unius Scientiæ, unum sit obiectum, unum inquam unitate methodica

XLIX.

Hinc rectè colligi posse deducimus; primò quod est dubium non posse esse obiectum Scientiæ, & talia esse omnia probabilia censemus. Secundò quod est ita obsecrum in se, ut nativa vi intellectus clarè percipi non possit, ut est obiectum Fidei, quibusdam articulis exceptis, qui etiam demonstrari possunt, ut Dei existentia, immortalitas Animæ &c. Tertiò omnia mutabilia, & corruptibilia contingentia. Quartò omnia singularia, exceptis iis, quæ
suprà

Expressis
positis Ob-
iecti Sci-
entiæ con-
ditionibus
varia de-
ductiones
ponuntur.

suprà numeravimus, quippè alia singularia sunt contingentia. Quintò omnia falsa. Sextò prima principia. Septimò omnia libera. Haud negamus tamen posse sciri de obiecto contingenti quod sit contingens. De falso quod falsum. De probabili quod probabile. De incerto, vel obscuro quod incertum, vel obscurum sit.

L.

IN eadem Scientia, diversa esse obiectorum genera putamus. *Diversa Obiectorum genera explicantur.* Primò est Obiectum Formale, idest quod scitur, prædicatur, demonstratur, in conclusione, idest prædicatum conclusionis obiectivè. Secundò Obiectum Materiale, idest, de quo aliud scitur subiectum, scilicet conclusio. Tertiò Obiectum Adæquatum, idest conflatum ex utroque obiecto Materiali, & Formali, idest conclusio obiectiva demonstrationis. Quartò Obiectum Totale, idest, col-

collectio eorum omnium, quæ sciuntur in aliqua Scientiarum classe. Quintò Obiectum Partiale, idest aliquid tantum eorum. Sextò Obiectum Attributionis, idest eorum omnium nobilissimum, quæ sciuntur in aliqua Scientia; & ad quod reliqua omnia aliquo modo referuntur. Septimò Obiectum Materiale remotum, id scilicet cui inest obiectum materiale proximum. Octavo Obiectum Indirectum, quod scitur tantum ratione alterius. Et hæc summatim de Scientiis in communi innuisse sit satis.

De

Scientiis in particulari.

EX

LOGICIS.

LI.

TRes in uniuersum distingui-
 mentis operationes asseri-
 mus; quarum primam Ap-
 prehensionem esse statuimus. Alte-
 ram Iudicium, & Tertiam Discur-
 sum. Rationem autem cur omnino
 tres esse distinguendas censemus esse,
 quia necesse est, aliquam esse sim-
 plicem, & aliquam esse compo-
 sitam saltem ex duabus simplicibus:
 at si primum erit prima operatio: si
 secundum erit distinguendum, vel
 enim erit imperfecta compositio;
 idest absque copula, & sic erit adhuc
 prima operatio, sed complexa; vel
 erit

*De Men-
 tis opera-
 tionibus,
 ac earum
 defectibus
 beneficio
 Logica ar-
 tificialis
 remouen-
 dis.*

erit perfecta compositio; idest cum copula, & sic erit secunda operatio, nempe iudicium. Præterea verò, si ex uno iudicio aliud iudicium inferatur erit tertia, quæ communiter appellatur discursus.

LII.

In apprehensione simplici incomplexa nullâ esse falsitatem ostenditur.

IN apprehensione simplici incomplexa, nullam posse esse falsitatem sustinemus; nam non potest eius cum obiecto esse difformitas; si enim esset apprehensio difformis obiecto apprehenso non esset eius apprehensio, ut facile probatur, quatenus est apprehensio nisi eius, quod apprehensum est, secundum quod apprehensum est. Si ergo esset difformis obiecto, non esset eatenus eius apprehensio; ratio autem est. Quia hæc apprehensio est simplex, & ut sic non respicit obiectum, nisi secundum aliquam simplicem eius rationem, ac eatenus respicit illud, quasi sumptum indivisibiliter: ac proinde

proinde fieri nequit, ut illi sic sumpto non sit conformis apprehensio; si verè illud sic sumptum est per eam apprehensum. Superest igitur, ut huic apprehensioni possit ad summum aliquid inesse confusionis, sive indistinctionis propter imperfectam obiecti speciem; ut accidere solet externe visioni defectu oculi utcumque lippientis, vel defatigati, &c.

LIII.

APræhensioni complexæ subesse aliquandò posse falsitatem implicite complexam asserimus, quoties nimirum duo termini, licet absque expressa copula iunguntur intentionaliter; qui tamen re vera secundum se iuncti non sunt. Et vocatur huiusmodi falsitas implicite complexa, quia in solo iudicio putamus esse complexam explicitè, ob explicitam scilicet copulam, quæ ponitur intentionaliter inter dictos duos terminos, velut inter prædicatum,

In complexa utroque potest aliquandò implicite subesse.

tum, & subiectum; quamvis in re, nec inter eos ea sit copula; nec illi secundum se, quandoque apti sint, ut munus gerant hinc subiecti, inde prædicati. Posse igitur inesse Iudicio falsitatem propriè dictam, nimirum explicitè complexam sentimus. Discursui autem accidere similiter posse non unam tantum, sed multiplicem etiam deviationem putamus.

LXIV.

Artificia-
lis Logica
munus
in natura.

Huiusmodi tamen defectibus, qui mentis prædictas operationes quandoque infestant opportunè mederi Logicam Artificialem censemus, id perficientem, quod deest Naturali. Quemadmodum, n. ut vulgò dicitur, Ars Naturam perficit; ità Logica Artificialis, perficit Naturalem: qua scilicet quisque per solum Intellectus lumen inditum naturatiter, vim habet, licet rudem, & incultam, hinc apprehen-

hendendi rectè, hinc rectè iudicandi; ac denique discurrendi. Eatenus autem ab Artificiali Naturalem Logicam perfici asserimus, quatenus ab ea emendantur, vel impediuntur ij defectus, qui in eas tres, ut dictum est, mentis operationes possint ob Naturalis incultæ Logicæ ruditatem irrepere.

LV.

SI possent homines immediate internos animi conceptus absque ullis signis externis, invicem sibi propalare; possent lanè commercium habere colloquendi, quale habent Angeli, & sic primò innotescerent audienti conceptus loquentis, & secundariò res. Verùm eo defectu necesse fuit voces articulatas, vel alia similia instituere, quæ signa essent internorum conceptuum, tanquam pro ipsis, aut vice ipsorum substituta. Et hinc fit ut quantum est ex vi Institutionis, hæc mentis in-

De Voci-
bus quo-
modo, &
quid
prius signi-
ficent.

internuntia prius, atque directè significare conceptus mentis, ac subindè secundario, atque indirectè res, vel objecta eorundem conceptuum. Atque hoc ipsum, vel ex eò confirmari putamus, quod in primis circà res eadem iudicia esse possunt opposita, & conceptus tum affirmativi, tum negativi: ac deindè; quod in actu colloquendi non sunt sumendæ voces, vel sigillatim, aut solum materialiter; sed formaliter, & collectivè, & cum debita copula seu Iudicij, seu Discursus ac præterea, prout subsunt usui loquentis. Nam primò is, qui de rebus loquitur haud intendit eas quomodo cumque significare, sed solùm prout subsunt suo de eis iudicio affirmativo &c. Et secundò reciprocè is, qui audit, attendit ad res significatas, secundùm quod significantur, ut subsistentes Iudicio loquentis.

Mul-

Multis modis aliquod posse dici Universale censemus; prout scilicet Unum est ad multa spectans, ut quia est multorum effectuum causa; item quia est signum habens vim multa significandi; item quia est species vim habens ad multa representanda. Undè aliud esse Universale in causando, aliud in significando, aliud in representando decernimus. Universale verò de quo hic agimus esse Universale in prædicando statuimus, eo quod aptum sit prædicari de multis; ideò nempe est aptum prædicari de multis, quia est aptum esse in multis. Undè eius definitio traditur per aptitudinem essendi in multis, hoc modo igitur sumptum Universale optimè definiri censemus *Unum aptum esse in multis*, quatenus aptitudo hæc præsupponitur prædicabilitati de multis; Atque hunc esse

De Quibus
que Uni-
versali-
bus.

D pri-

50 *Univerſa Sapientia*
primum conceptum cenſemus, poſt
ipſumverò eſſe prædicabilitatem.

LVII.

*Probat
quinque
tintum
eſſe uni-
verſaliſ.*

EX eo, quod Univerſale conſti-
tuens eſſentialis differentia ſit
aptitudo eſſendi in multis, mani-
feſtum eſſe deducimus ſpecies Uni-
verſalis tot eſſe, quot ſunt aptitudi-
nes eſſendi in multis diverſæ eſſen-
tialiter. Has omninò quinque ſta-
tuimus; idque enumeratione con-
ſtare. Id enim quod in multis eſt, vel
eſt in eis, ut eorum tota eſſentia, vel
tamquam eſſentiæ pars; vel tam-
quam aliquid extrà eſſentiam. Si
primum eſt Species. Si Secundum,
vel enim eſt eſſentiæ pars commu-
nis, quæ ſolet vocari materialis, &
ſic eſt Genus, vel eſt eſſentiæ pars
differentialis, ſeu formalis, & ſic eſt
Differentia: Si Tertium dicatur, vel
ita eſt extrà eſſentiam; ut illi tamen
ſit neceſſariò annexum, & ſic eſt
Proprium, vel ſolùm convenit
con-

Theſes.

ſ. i.

contingenter, & ſic eſt Accidens.

LVIII.

Licet aptitudo eſſendi in multis
conveniat naturis à parte rei;
haud tamen putamus unitatem illam
junctam cum aptitudine conſtituere
Univerſale: Rationem aſſignamus
quia aptitudo eſſendi in multis con-
venit naturis multis, non autem uni.
Manifeſtè enim quæcumque natura
eſt à parte rei una, eſt etiam à parte
rei ſolùm in uno. Ea verò unitas,
ſecundùm quam aliqua natura ita
eſt una, ut ſimul ſit apta eſſe in
multis, nonniſi ab abstractione pro-
venit: quatenus nimirum abstra-
ctio, dum colligit multorum con-
venientias, & eorum differentias
relinquit; hoc ipſo, naturam, quæ
eſt fundamentum convenientiarum
avellit à multitudine; ſi quidem ea
non eſt in multitudine, ſeu non
ſubeſt multitudini, niſi ratione dif-
ferentiarum, quibus dividitur, &

*Univerſ.
ſalutem
unitas eſt
tantum
ſcientiæ
multitudo*

multiplicatur. At verò eadem abstractio, dum aufert naturæ multitudinem, eidem hoc ipso nemo negat conciliare unitatem. Cum itaque naturæ non conveniat unitas cum aptitudine, nisi per abstractionem; consequenter non ei etiam citra mentis operationem convenire universalitatem putamus; quatenus & abstractio, qua fit unitas est mentis operatio, & universalitas haud subsistit sine unitate.

LIX.

*Actus
Mentis
quo fit
universa-
lis et
compara-
tivus.*

TAlem mentis operationem, qua fit unitas universalis esse necessario singularium ad invicem comparativam putamus, quatenus per eam quamplurima singularia per modum unius cognoscuntur, nempe secundum quod inter se conveniunt, seu sunt invicem similia. Non est verò comparativa ipsius universalis cum singularibus, nisi supponatur jam factum; prius namque

que est absolutè esse, quàm esse secundum quid. At subsistere comparationi; vel esse comparatum est esse secundum quid; quatenus includit duos terminos; prius est autem unus, quàm duo, ergo &c.

LX.

Versalem in actuali prædicatione deperdi manifestum est hac potissimum ratione; quia nimirum sicut universalitatem facit abstractio à multis, ita destruit eandem, opposita ipsi abstractioni contractio ad unum. Cum ergò actualis prædictio sit formalissimè ad unum contractio fit ergò manifestè deperdi universalitatem in actuali prædicatione.

*Actuali
prædicatione
deperditur uni-
versalis.*

LXI.

Scientiam esse universalem, si sit absque confusione, sed cum debita claritate magnam esse perfectionem putamus. Putamus etiam Universalia Platonica haud esse ne-

*Scientia
universa-
lis cum
claritate
est magna
perfectio*

cessaria tamquam singularium ideas,
ac neque ut causas univocas, neque
ut equivocas requiri à Mente divi-
na sejunctas. Eadem ratione Fonse-
cam, aliosque quamplures rejici-
mus putantes dari Naturam univer-
salem à parte rei ex eo, quod ita
sunt res realiter, sicuti in Intellectu,
quod principium absolutè falsum
esse fatemur, sicuti & ejus Correla-
tivum, scilicet res ita esse in Intel-
lectu, sicuti à parte rei, ex quo He-
raclitus negavit scientias, & Plato
separatas admisit ideas.

LXII.

Quid sit
identitas
explica-
tur.

Identitatem, ac distinctionem
optimè definiendi decernimus per
affirmabilitatem, & negabilitatem
alterutramque identitatem esse affirma-
bilitatem in recto unius de alio.
Distinctionem verò esse negabili-
tatem in recto unius de alio: ad
hanc autem affirmabilitatem non
sufficere communicationem quam-
cum-

cumque, sed summam requiri ad
idem suppositum pertinentem cen-
semus. Hanc autem communica-
tionem triplicem esse sustinemus.
Primam summam Physicè, per
quam Unum est æquè inseparabile
ab alio, sicut à se ipso. Secundam
summam Metaphysicè, per quam
alterum æquè perfectè se commu-
nicat sicuti sibi ipsi; ita ut non mi-
nus alterum, quàm se ipsum perficiat.
Tertiam esse summam Logicè, quæ
est summa convenientia duorum,
quorum utrumque consentiat cum
altero in omnibus omninò prædi-
catis non minus quàm secum ipso.

LXIIJ.

Triplici identitati triplicem op-
poni distinctionem sentimus;
scilicet identitati logicæ distinc-
tionem virtuales intrinsecam, quam
dicimus esse recessum duorum ha-
bentium summam identitatem me-
taphysicam ab identitate summa

Quid sit
distinctio
exponi-
tur.

logica per hoc, quod possint sentire in aliquibus prædicationibus. Identitati summæ Metaphysicæ opponi distinctionem formalem ex natura rei, quod dicimus esse recessum duorum realiter identificatorum ab identitate summa metaphysicè per hoc, quod non æquè perfecte se communicent alteri, sicut sibi ipsis. Identitati physicæ opponi distinctionem realem genericam, quam dicimus recessum ab identitate physica, per quam duo vel non spectant ad idem suppositum, vel spectant separabiliter.

LXIV.

*Traditur
discerni
solum di-
stinguen-
di conno-
tata à
constitu-
tivis.*

Nequè intellectivam, neque volitivam potentiam validam existimamus causam discernendi connotatum à constitutivo, asserendo, quòd si possum affirmare aliquid exempli gratia de hoc, quin affirmem de illo, vel hoc possum amare sine illo, illud non esse consti-

stitutivum, sed connotatum. Insufficientem pariter existimamus regulam illam à quibusdam recentioribus excogitatam differre scilicet Constitutivum à Cōnotato per hoc, quod illud veniat in recto, connotatum verò in obliquo, hanc enim opinionem licet non primo aspectu, post varias tamen illationes parum esse tutam in fide existimamus. Veram igitur regulam hæc distinguendi, dummodò melior non appareat suppositionem esse cujusdam status impossibilis cum Eminentissimo DeLugo putamus, quidquid in contrarium asserat admirabilis Pater Antonius Perez in suis Manuscriptis de Sacramentis in genere.

LXV.

VT sit Judicium, & secunda Mentis operatio in tota proprietate, necesse est ut Mens copulam agnoscat non quocumque modo, sed determinatè existentem; alio-

*Quid sit
Judicium
explica-
tur.*

alioqui non aſſentiretur, nec acquieſceret &c. huiusmodi, quæ requiruntur ad proprietatem Iudicii. Iudicium namque eſſe Mentis aſſenſum; acquieſcentiam, imò affirmationem, atque decretum cenſemus; nempe circa copulam, ſeu circa exiſtentiam copulæ enunciativæ inter prædicatum, & ſubiectum. Evidens autem eſt haud poſſe acquieſcentiam firmam eſſe, multo minus affirmationem ſpontaneam, ac decretum de exiſtentia copulæ, quamdiù ea non cognoscitur niſi ſub indeterminatiōe. Atqui dum, & quamdiù eſt cognoscentis incertitudo circa copulam; tunc, & tamdiu eſt notitia ejus, cum ejusdem quoad exiſtentiam indeterminatiōne. Igitur etiam tamdiù ab ea notitia abeſt propria ratio aſſenſus, acquieſcentiæ, affirmatiōis, decreti, adeoque iudicii.

Cum

Cum autem actui ſimplicis Opinioni, videlicet neque certo, neque evidenti, quia etiam oppoſiti formidinem haud excludenti; ac ſimiliter actui ſimplicis humanæ fidei deſit certitudo ſubiecti, conſequens eſt ex prædictis, deeſſe quoque iſtis actibus rationem iudicii propriè dictam. Et cum ſit hoc ita manifeſtum; ſimul manifeſtum eſt actus illos non propriè pertinere ad mentis operationem ſecundam, adeoque ad primam non immeritò revocandos, nempe ad complexam.

LXVII.

Definitionem quoque ad eandem primam complexam ſpectare cenſemus, nec eam ullatenus excedere, quatenus Definitio copulam non includit: alioqui non poſſet prædicari de ſuo definito. Eandem aliam eſſe realem, quæ nimirum explicat quid rei, hoc eſt quid-

Quid
Opinio,
& huma-
na fides?

Quid, &
Quatuor-
plex defi-
nitio?

alioqui non aſſentiretur, nec acquieſceret &c. huiuſmodi, quæ requiruntur ad proprietatem Iudicii. Iudicium namque eſſe Mentis aſſenſum; acquieſcentiam, imò affirmationem, atque decretum cenſemus; nempe circa copulam, ſeu circa exiſtentiam copulæ enunciativæ inter prædicatum, & ſubiectum. Evidens autem eſt haud poſſe acquieſcentiam firmam eſſe, multo minus affirmationem ſpontaneam, ac decretum de exiſtentia copulæ, quamdiù ea non cognoscitur niſi ſub indeterminatiōe. Atqui dum, & quamdiù eſt cognoscentis incertitudo circa copulam; tunc, & tamdiù eſt notitia ejus, cum ejusdem quoad exiſtentiam indeterminatiōne. Igitur etiam tamdiù ab ea notitia abeſt propria ratio aſſenſus, acquieſcentiæ, affirmatiōis, decreti, adeoque iudicii.

Cum

LXVI.

CUm autem actui ſimplicis Opinioni, videlicet neque certo, neque evidenti, quia etiam oppoſiti formidinem haud excludenti; ac ſimiliter actui ſimplicis humanæ fidei deſit certitudo ſubiecti, conſequens eſt ex prædictis, deſſe quoque iſtis actibus rationem iudicii propriè dictam. Et cum ſit hoc ita manifeſtum; ſimul manifeſtum eſt actus illos non propriè pertinere ad mentis operationem ſecundam, adeoque ad primam non immerito revocandos, nempe ad complexam.

LXVII.

Definitionem quoque ad eandem primam complexam ſpectare cenſemus, nec eam ullatenus excedere, quatenus Definitio copulam non includit; alioqui non poſſet prædicari de ſuo definito. Eandem aliam eſſe realem, quæ nimirum explicat quid rei, hoc eſt quid-

Quid
Opinio,
& huma-
na fides?

Quid, &
Quotu-
plex defi-
nitio?

quidditatem, & essentiam. Aliam nominalem asserimus, quæ explicat, quid nominis, id est quisnam sit rei conceptus apud eum, qui nomen imposuit rei. Ac præterea Definitio Metaphysica dicitur ea, quæ per genus, & differentiam explicat naturam rei, hoc est per ejus essentia partes metaphysicas, nempe materiā metaphysicā, & formam equè metaphysicam, quæ scilicet ab invicem non physicè distinctæ sunt, sed solum metaphysicè; ut sunt animalitas, & rationalitas respectu hominis. Physica verò definitio naturam rei explicat per ejus partes essentielles physicas; hoc est ab invicem realiter distinctas; videlicet per materiam physicam, & formam physicam; ut sunt corpus tale organicum, & Anima rationalis respectu hominis.

Enunciationem esse affirmativam, aut negativam esse id primum, quod illi convenit existimamus, nam esse veram, aut falsam esse secundum censemur: quatenus non est enuntiatio vera, nisi quia vel affirmat esse rem sicuti est, vel negat esse, sicuti non est. Hinc autem fit enuntiationis qualitatem essentialem consistere in illo primo, accidentalem autem in secundo; quatenus in qualibet re id, quod in ea primum est, est essentia, vel essentiale, quod verò secundum est accidentale: nempe necessariò, vel contingenter.

Oppositionem complexam esse duarum enunciationum eodem planè prædicato, & subiecto constantium repugnantiam secundum affirmationem, & negationem asserimus. Unde fit haud esse, nisi

*De Enun-
tiatione
num qua-
litatebus.*

*Quid &
quatuor
plex co-
rum op-
positio?*

triplicem enuntiationum oppositionem: Primam inter duas universales; quæ vocatur Contraria: Secundam inter duas particulares; quæ vocatur Subcontraria: Tertiam inter unam universalem, & aliam particulatam; quæ vocatur Contradictoria. Solet quidem præterea poni Quarta; quæ subalterna vocatur, & hanc esse inter unam universalem, & alteram particularem ejusdem essentialis qualitatis communiter existimatur. At patet hoc ipso haud esse propriè inter eas oppositionem; ut potè quæ non pugnet secundum affirmationem, & negationem. Esse etiam aliam ejusdem rei rationem censemus; quia scilicet hæ subalterne possunt simul esse veræ, & simul falsæ.

LXX.

Opposi-
tionem
contradi-
ctoriam

Oppositionem inter Contradictorias maximam esse censemus; quia totum quod una affirmat de

de aliquo, id ipsum altera negat de eodem, vel è contrà: & ideo non possunt simul esse veræ, nec simul falsæ. Contrariæ autem non ita pugnant, quia possunt simul esse falsæ, non tamen possunt simul esse veræ; quatenus alioqui duæ contradictoriæ possent simul esse veræ; si quidem in universali vera continentur particulares omnes item veræ. Demum Subcontrariæ possunt simul esse veræ, quatenus duæ contrariæ possunt simul esse falsæ: eadem tamen subcontrariæ non possunt simul esse falsæ, ne duæ contrariæ sint simul veræ.

probat
esse ma-
ximam.

LXXI.

Conversionem duarum esse enuntiationum eisdem habentium terminos mutuam ex se invicem consequentiam asserimus, ac effici sola terminorum, nempe subiecti in prædicatum, & huius in illud commutatione. In omni por-
rò

Quid, &
Quom-
plex con-
versio sit
explica-
tur.